DIORTOSIREA *SFINTEI SCRIPTURI* DE CĂTRE Î.P.S. BARTOLOMEU ANANIA

DR. LUCIAN VASILE BÎGIU
The Norwegian University of Science
and Technology in Trondheim,
lucian_bagiu@yahoo.com

Abstract: Valeriu Anania's literary work, laborious and constantly elaborated for half a century, proves to be only a preamble of the masterpiece, the translation of the Bible – a definite accomplishment of his cultural destiny. The work on the artistic word finds its peak in the supreme effort to depict the authentic expression which word gives to the Logos, through this the author tasting the divine spirit ontologically. The self-expression of the author through the artistic word is elevated and metamorphosed in God's expression, through the holy word, and thus achieving an inner self-elevation. The limits imposed by the summarising of our ample study makes us expose here Bartolomeu Valeriu Anania's working approach in only one of the books of the Holy Bible translated by him.
Keywords: divine, the *Holy Bible*, profane, sacred, translation.

Bartolomeu Anania făcea într-un interviu următoarea mărturisire: „Nu ştiu cît de «principală» este această înfăptuire, dar un lucru îl ştiu sigur şi îl mărturisesc: de cînd am început să lucrez asupra Sfintelor Scripturi, «opera» mea literară a încetat să mă mai intereseze. Tot ce am scris şi tot ceea ce mai plănuisem să scriu mi se pare lipsit de importanţă. Mă uit îndărăt, la truda literară a celor 60 de ani, la toate iluziile şi vanităţile care i-au fost, în acelaşi timp, şi tot atîtea stimulente, şi-mi spun că poate tocmai de aceea mi-a hărăzit Dumnezeu aceste decenii, ca să mă exersez în limba literară a tuturor genurilor biblice, de la eseu pînă la poezie."[1]

Creaţia literară a lui Valeriu Anania, laborioasă şi elaborată cu perseverenţă vreme de peste jumătate de secol, se relevă a fi „doar" un preambul – chiar dacă suntem departe de a-l considera ca „insignifiant" – al capodoperei, traducerea *Bibliei*, indubitabilă împlinire a destinului său cultural[2].

[1] „Sfinta Scriptură în limba română", Interviu cu Arhiepiscopul Bartolomeu consemnat de Costion Nicolescu, în „Alfa şi Omega", supliment la *Cotidianul*, 21 ianuarie 1994, apud *Logos Arhiepiscopului Bartolomeu al Clujului la împlinirea vîrstei de 80 de ani*, Ediţie îngrijită de arhid. Ştefan Iloaie, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2001, p. 100.

[2] Pentru o analiză completă a traducerii Vechiului Testament, anume a Cărţii lui Iov, a Ecclesiastului, a Cîntării Cîntărilor şi a Plîngerilor lui Ieremia, vezi LUCIAN VASILE BÎGIU, „Diortosirea Sfintei

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

Introducerea la *Cartea Profetului Isaia* oferă un nou prilej de a remarca specificul, de acum tradiţional, al traducătorului, în a prefaţa traducerea unei cărţi biblice[3]. Astfel, Bartolomeu Valeriu Anania nu omite să constate valenţa dual㠹 a profetului Isaia: „Deseori însă predicatorul este dublat de scriitor (direct sau prin tahigraf); el este un poet care foloseşte cu mare îndemînare metafora, comparaţia, parabola, hiperbola, metonimia, stilul direct sau indirect, lamentaţia, avertismentul, ironia, sarcasmul, ameninţarea şi, nu arareori, invectiva. [...] opera sa îl prezintă, fără nici un dubiu, drept un om foarte cultivat, a cărui pană e deprinsă cu literatura, îndeosebi cu poezia; paginile sale, cele mai multe, sunt ale unui mare scriitor" (p. 886-887). Deşi notele infrapaginile abundă în trimiteri de natură teologică, explicabile prin profetismul acut al vorbelor profetului Isaia, ca anticipare a creştinismului, totuşi, traducătorul nu va uita să releve şi aspectele amintite, specifice compoziţiei literare. Între acestea, constatăm o autentică delectare intimă în a consemna exprimările sau pasajele ironice, desigur frapante ca parte a unui text sobru şi sacru. Citǎm un singur exemplu, în care se face referire la idolatria politeistă ce caracteriza Babilonul, tentaţia de care nu au fost însă feriţi nici evreii. Divinitatea, în dialog cu poporul ales, are un mod de adresabilitate foarte transparent ironic, într-un stil „propriu lui Isaia": „5. Cu cine M-aţi asemănat voi?/ Vedeţi, luaţi aminte, voi, cei rătăciţi!/ 6. Cei ce scot aur dintr-o pungă/ şi argint la greutate,/ îl vor cîntări în cumpănă,/ vor plăti un argintar şi vor face un idol/ şi, plecîndu-se la pămînt, i se vor închina./ 7. Îl ridică pe umăr şi pleacă la drum" etc. (46:5-7, p. 942). Întotdeauna unde expresia scripturistică o impune, Valeriu Anania este atent în a indica faptul că imaginea teologică este construită prin intermediul cuvîntului literar, într-o unitate osmotică a paradigmei, cum ar fi capitolul 6, care „[...] cuprinde o viziune magnifică a lui Isaia, pe care autorul o realizează cu o savantă economie de mijloace literare" (p. 895). De asemenea, traducătorul-poet acordă o atenţie constantă pasajelor strict imnografice, lirice, al căror specific literar este menţionat explicit, cum este cazul, aleatoriu ales, al capitolului 5: „Poem de o remarcabilă frumuseţe artistică, alcătuit de Isaia cam pe la-nceputul activităţii sale" (p. 893).

De altfel, problema artei pe care o presupune deopotrivă scrierea cărţilor biblice, tălmăcirea acestora, dar şi creaţia divină, se relevă a se fi instituit în preocupare statornică a lui Bartolomeu Valeriu Anania, care precizează infrapaginal motivaţia intimă ce l-a determinat în a revizui substanţial exprimarea, prin reflexivizarea unei acţiuni a instanţei divine: „Asemeni unui artist, Dumnezeu mai întîi şi-a «văzut» opera şi apoi a creat-o" (p. 941). A se compara traducerile

Scripturi. Poezia Vechiului Testament", în *Rotonda unui suflet aprins pentru Dumnezeu şi Neam. Vox clamantis in pectore*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2008, p. 71-123.

[3] Vezi şi LUCIAN VASILE BÎGIU, „Psalmii (traducerea Bartolomeu Valeriu Anania) între *Septuaginta* şi *Textul Masoretic*", în *Annales Universitatis Apulensis Philologica*, nr. 7, 2006, Alba Iulia, 2006, p. 147-154.

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

succesive ale capitolului 45, versetul 18, în care reflexivizarea – sau chiar acţiunea în sine! – lipseşte cu desăvîrşire:

> 1914: „Aşa zice Domnul Cel ce au făcut cerul: acesta este Dumnezeu Cel ce au arătat pămîntul, şi l-au făcut pre el...” (p. 868).
> 1936: „Că aşa zice Domnul, Care a făcut cerurile, Dumnezeu, Care a întocmit pămîntul...” (p. 713).
> 2001: „Aşa zice Domnul, Cel ce a făcut cerul,/ Acest Dumnezeu Care Şi-a arătat/ pămîntul şi l-a făcut...” (p. 941).

În aceeaşi ordine de idei, poate fi inclus şi faptul că Valeriu Anania se referă, totuşi, la disputa filologică a paternităţii lui Isaia asupra operei în discuţie. Deşi atrage atenţia că, din punct de vedere teologic, disputa este superfluă, trimiterea literară nu lipseşte, cînd sunt amintiţi un Deutero- (sau chiar Trito-) Isaia: „[...] ceva în genul butadei că Shakespeare n-ar fi existat şi că opera lui a fost scrisă de un altul, care însă se numea tot Shakespeare [...]” (p. 888). Soluţia ameliorării disputei nu ţine, în viziunea lui Valeriu Anania, doar de caracterul revelat al Sfintei Scripturi, ci şi de „mutaţia valorilor estetice” funciare vocii auctoriale, printr-o argumentaţie reiterată: „Iar dacă în laturile sau la marginile celor 66 de capitole se constată diferenţe de stil, de limbaj sau de abordare, nimic mai firesc (ca şi în cazul lui Moise) la un autor care-şi exercită condeiul pe durata a patruzeci de ani” (p. 888).

Am insista, însă, pe relaţia traducătorului cu sensul literal al cuvintelor tălmăcite, sens adeseori eliminat din expresie, prin preferarea unor exprimări figurate, metaforice, poetice, poate mai în acord cu însuşi caracterul alegoric al profetizării. Selectăm, astfel, cîteva exemple. În loc de literalul „preceptorii voştri (cei ce încasează impozitele) vă spicuiesc (vă fură puţin cîte puţin, fără să băgaţi de seamă)”, Valeriu Anania traduce „vameşii tăi te vămuiesc” (3:12, p. 892). Tălmăcirile anterioare se circumscriu literalităţii sau unei expresii esenţialmente distincte, dictată, desigur, de Textul Masoretic: 1914: „11. Cîrmuitorii voştri vă jefuiesc pre voi” (p. 826); 1936: „Poporul meu este asuprit de nişte copii” (p. 679). Uneori, opţiunea metaforică, derivată din metonimie, se cere imperios a fi explicată infrapaginal: „«duhul judecăţii» = duhul pedepsei; «duhul arderii»: metaforă inspirată de curăţirea metalelor prin topire, cînd cărbunii măresc flacăra şi temperatura, zgura se arde, iar metalul (aurul) iese curat” (p. 893). Aşadar, 4:4:

> 1914: „Că va spăla Domnul spurcăciunea fiilor şi a fetelor Sionului, şi sîngele Ierusalimului va curăţi din mijlocul lor cu duhul judecăţii şi cu duhul căldurii” (p. 827).
> 1936: „Cînd Domnul va fi spălat necurăţenia fiicelor Sionului şi va fi şters fărădelegile din mijlocul lui prin duhul dreptăţii şi al nimicniciriii...” (p. 680).
> 2001: „Că Domnul va spăla spurcăciunea fiilor/ şi a fiicelor Sionului/ şi va curăţi sîngele din mijlocul lor/ cu duhul judecăţii şi cu duhul arderii” (p. 893).

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

Erudiţia filologică, teologică şi lingvistică a restauratorului devine evidentă în cazul lui 6:12, unde Valeriu Anania explică de ce varianta originară, de la 1688, este preferabilă oricărei alteia: „Grecescul *makrýno* are două sensuri principale: «a prelungi» şi «a alunga». Sf. Ioan Hrisostom le ia în considerare pe amîndouă, începînd cu ultimul: Isaia prevesteşte, pe de o parte, captivitatea a zece din cele douăsprezece triburi ale lui Israel, care pot fi «alungate» din ţinuturile lor, şi, pe de alta, propăşirea («prelungirea») celorlalte două (Iuda şi Veniamin), rămase acasă. Dar verbul «a prelungi» (pe care bătrînii noştri din 1688 l-au tradus prin «a îndelunga») poate să aibă o cuprindere mai largă: Dumnezeu se va îndura de supravieţuitorii captivităţii şi va face ca ei să aibă o viaţă mai lungă («îndelungarea de zile») spre a se înmulţi şi a reface, dintr-o simplă «rămăşiţă», un întreg popor. T. M.: «îi va alunga»" (p. 896). Expresia şi subtilitatea semantică a acesteia fuseseră pierdute, Valeriu Anania restaurînd autenticitatea primordială:

> 1914: „Şi după aceasta va îndelunga Dumnezeu oamenii şi se vor înmulţi cei ce au rămas pre pămînt" (p. 829).
> 1936: „Pînă cînd Domnul va izgoni pe oameni şi pustiirea va fi mare în mijlocul acestei ţări" (p. 682).
> 2001: „Iar după aceasta Dumnezeu îi va îndelunga pe oameni şi cei ce au rămas pe acest pămînt se vor înmulţi" (p. 896).

În introducerea la *Ieremia*, Valeriu Anania menţionează, concluziv: „În faţa unor asemenea înfăşurări şi desfăşurări ale istoriei, eforturile filologiei mistagogice îşi micşorează importanţa. Cartea lui Ieremia se cere citită aşa cum este: opera unui crainic al dialogului dintre slăbiciunea lui Dumnezeu pentru om şi neliniştea omului sub nemărginirea Creatorului său" (p. 968). Cu toate acestea, notele infrapaginale constituie o debordantă desfăşurare de observaţii şi menţiuni filologice, lingvistice în special, prin care traducătorul motivează folosirea unor termeni cu sensul figurat şi nu propriu, sau viceversa. „Există un duh al rătăcirii-prin-pustie" (4:11, p. 974), versiune similară celei din 1914, dar diferită de varianta din 1936 („Iată vine vînt arzător din munţii cei pustii...", p. 734), determină explicaţia infrapaginală pentru o evidentă metaforizare, un sens figurat preferat de Septuaginta, comparativ cu Textul Masoretic: „Experienţa celor patruzeci de ani ai rătăcirii lui Israel prin pustie, presărată cu răzvrătiri idolatre, pare să fi lăsat în subconştientul acestui popor un anume «duh» al nesupunerii, ca un morb dobîndit printr-o boală lungă. Textul Masoretic e tern: «un vînt din munţii golaşi în pustie se-ndreaptă spre fiica poporului Meu»" (p. 974). Valeriu Anania nu uită, mai mereu, să ofere lui Bartolomeu ocazia de a argumenta superioritatea teologică a versiunii greceşti faţă de cea ebraică. Opţiunile personale ale traducerii lui Valeriu Anania se află într-o succesiune a preferării sensului fie figurat, fie propriu, atenţia diortorisitorului fiind reţinută, aparent aleatoriu, de metaforizare sau literalitate; de exemplu, capitolul 6, unde Valeriu Anania alege traducerea „curăţie a sufletelor" (4:16), faţă de „odihnă" (1914 şi 1936), explicaţia ţinînd de contextul semnificaţiei: „ebr. «linişte».

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

Contextul, însă, se referă la un popor impur" (p. 978). În versetul 27, întîlnim sintagma „dascăl de-ncercare", față de „socotitor" (1914) sau „turn" (1936), prin care Valeriu Anania încearcă să fie fidel literalului „*dokimastés* (folosit numai aici în V.T.) = «examinator», «controlor», «judecător» (de la verbul *dokimázo* = «a încerca», «a cerca», «a pune la probă»)" (p. 978); pentru ca, în același verset, diortorisitorul să revină la opțiunea pentru sensul figurat în cazul „Eu le voi cerca purtarea", față de „calea" (1914) sau „drumul" (1936). Valeriu Anania acceptă sensul propriu ca specific textului, dar, specific contextului, este motivată opțiunea sa: „Literal: «calea», dar cu înțelesul de «conduită», «fel de a fi»" (p. 978).

Chiar și atunci cînd traduce literal o imagine frustă, lipsită de pudibonderie, Valeriu Anania atrage atenția supra sensului alegoric al acesteia: „Pentru mulțimea nedreptăților tale ți s-au desfăcut poalele,/ ca să te dea de gol călcîiele" (13:22): „Imagine tare (și totuși eufemistică) a desfrînatei (simbol al idolatriei lui Israel) care nu-și mai poate ascunde păcatele" (p. 986). În general, însă, traducătorul se remarcă prin adecvarea cu care optează pentru folosirea sensurilor figurate, metaforice, cum o probează și referirea lui Ieremia la o acțiune a divinității asupra poporului ales: „De pe-afară ți-a luat ființa,/ El ce locuiește întru cei aleși" (10:17, p. 983), Valeriu Anania preferînd „ființa", acolo unde antecesorii preferă „statul" (1914) sau, complet diferit, prin referire la cetatea Ierusalimului: „O, tu, cea care ești împresurată, strînge-ți de pe pămînt avuția" (p. 741), opțiunea figurată a originarului fiind impusă, din nou, de context: „*hypóstasis* = «substanța». Se traduce și prin «ființa», «ființarea» (ca în Evr 11:1). Aici e vorba de ipostaza divină a poporului ales, popor alcătuit din «aleșii» în care locuiește Dumnezeu" (p. 983). Tot de subtilitate a intuirii unui sens metaforic ține și traducerea vorbelor adresate de Dumnezeu, prin vocea lui Ieremia, falșilor profeți: „Eu sunt împotriva profeților care scornesc vorbe profetice și-ți dormitează somnul" (23:31, p. 998). Sintagma finală, sensibil poetic-metaforică, este o creație a lui Valeriu Anania, precedentele fiind „dormitează în uimirea lor" (1914, p. 919) sau omisiunea completă (1936, Textul Masoretic), vocea tălmăcitorului modern fiind, desigur, în acest caz, un ecou al preocupărilor onirice din unicul său roman: „Somnul falșilor profeți nu e un somn adevărat, înlăuntrul căruia se produc visele, ci o moțăială al cărei «vis» nu poate fi altceva decît un produs al zonei confuze dintre conștient și inconștient" (p. 998).

Vocea auctorială/sensibilitatea eufonică a artistului devine, în unele cazuri, adiacentă realității lingvistice în a releva subtilitățile de expresie ale versiunii originare, ebraice, intraductibile, precum în capitolul 1, unde „versetele 11 și 12 sunt construite pe jocul a două cuvinte: «migdal», care în ebraică se numește *șaqed*, și «veghetor», care, în aceeași ebraică se cheamă *șoqued*. Așadar, migdalul, cel ce veghează cu nerăbdare să vină primăvara pentru a fi cel dintîi care înflorește (uneori la sfîrșitul lui ianuarie), devine simbol al lui Dumnezeu, Cel-pururea-veghetor" (p. 969). Și, mai evident, cînd ține să precizeze că sintagma „viața ca o pradă" (21:9, reiterată în 45:5, p. 1020), creată de el (anterior, în 1936,

BDD-A19562 © 2011 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

„va fi luat ca pradă", p. 751), este „[...] expresie ce pare mai degrabă un proverb; chiar dacă e pîndită de ucigaşi, ea merită să fie trăită, ca una ce constituie bunul suprem al omului. Cu această sintagmă şi-a intitulat Marin Preda una dintre cărţile sale" (p. 995). Ultima frază putea să absenteze, fiind oarecum corp străin, dar spiritul său artistic a considerat oportun a nu omite trimiterea către literatură, dacă aceasta era posibilă. De asemenea, un proverb biblic este menţionat infrapaginal ca aparţinînd şi culturii populare române (folclorul fiind una dintre sursele predilecte ale operei literare ale lui Valeriu Anania): „Părinţii au mîncat aguridă/ şi copiilor li s-au strepezit dinţii" (31:29, p. 1007). După cum, incidental, aflăm ecou şi al unei alte frînturi a personalităţii restauratorului, experienţa studenţească la medicină, ce, la rîndul ei, se relevă complementară demersului lingvistic al traducerii textului biblic. Versetul 19 din capitolul 4 este tradus „Durere simt în furca pieptului, furca pieptului mă doare" (p. 974), spre deosebire de 1914 şi 1936, unde durerea era „a pîntecelui", respectiv „a inimii", explicaţia diferenţelor ţinînd de o logică anatomică, necunoscută antecesorilor: „Literal «în pîntece». De fapt, o astfel de durere se simte în plexul solar, dedesubtul plăcii sternale" (p. 974). Însă, acribia cercetării lingvistice şi intuiţia infraraţională artistică se îngemănează cît se poate de firesc în opera de traducere creativă a eruditului tălmăcitor, în pasajele acesteia întîlnindu-se restaurarea unor cuvinte arhaic-populare precum *pălimar* (33:4, p. 1010) sau *odraslă* (23:5, p. 997), de o inefabilă expresivitate, ale căror semnificaţii conotativ-figurate sunt suprinzătoare şi subtil surprinse: „«odraslă»: lăstar de-abia ivit din rădăcină sau tulpină şi care, la rîndu-i, va lăstări; sensul primar este acela de «răsărit» (punct cardinal sau timpul cînd se iveşte soarele); folosit în limbajul profetic, termenul Îl indică pe Mesia" (p. 997).

Toate caracteristicile revizuirii avute în vedere se regăsesc şi în celelalte cărţi care alcătuiesc Vechiul Testament. Pentru a nu îngreuna inutil studiul cu analiza particulară a fiecăreia în parte, ne vom limita la a evidenţia atitudinea traducătorului faţă de textul asupra căruia îşi exercită personalitatea prin referirile acestuia în unele dintre introduceri. Comentariile prefaţatoare ale tălmăcirii propriu-zise construiesc imaginea unui spirit polifonic, ce înţelege a recepta şi a considera cărţile Scripturii din varii puncte de vedere, ca documente de cultură în genere, iar nu de strictă specialitate teologică, ceea ce instituie un indubitabil reper suplimentar, cu tendinţe exhaustive, dar îndeosebi de mediere între cititorul modern şi intenţionalitatea originară. Astfel, o constantă a aprecierii textului biblic restaurat este calitatea sa literară, prin prisma căreia sugerează o anumită inferioritate a unora dintre scrierile profeţilor în raport cu ale altora: „Fără să aibă talentul lui Isaia şi lirismul debordant al lui Ieremia, Iezechiel îşi construieşte opera cu mai multă rigoare" (p. 1045); sau: „Mai important ca profet decît ca scriitor, Sofronie [...]" (p. 1183), în acest din urmă caz fiind destul de evident un vag disimulat reproş subsidiar al traducătorului adresat scriitorului comentat, sau, cel puţin, un cert regret al carenţei în ceea ce priveşte calitatea estetică. După cum profeţiile altuia sunt apreciate pozitiv, tocmai datorită prezenţei literarităţii: „[...] Zaharia a fost contemporanul lui Agheu, dar,

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

spre deosebire de acesta, făcea parte din tagma preoţească, era mult mai cult şi cu o zestre literară mult mai bogată şi mai nuanţată" (p. 1191).

În alte cazuri devine şi mai transparentă preocuparea lui Valeriu Anania în a evidenţia scriitorul din spatele profetului, prin apelul la foarte inedite comparaţii, ca, de exemplu, cînd urmăreşte a releva poliglotismul redactării operei: „Daniel şi-a scris cartea în două limbi: ebraică şi aramaică. Nu e de mirare că un om ca el, instruit la curtea regală, le cunoştea perfect pe amîndouă şi că, mai ales în condiţiile exilului, folosea şi o altă limbă decît cea maternă. Un autor de acest fel (un Mircea Eliade sau un Vintilă Horia) îşi poate scrie o carte într-o limbă şi o carte în alta, dar nu una şi aceeaşi în două sau mai multe" (p. 1103). Nimeni altul decît Valeriu Anania nu ar fi avut prezenţa de spirit şi aplombul să îi amintească, în prefaţarea *Cărţii Profetului Daniel*, pe Mircea Eliade şi pe Vintilă Horia, cu care, într-adevăr, personalitatea profetului împărtăşeşte, ca scriitor, condiţia exilatului şi pe cea a poliglotului.

Dar Valeriu Anania devine fermecător, seduce printr-un discurs ce trădează ecoul propriilor preocupări artistice, atunci cînd introduce concise, dar expresive caracterizări ale stilului în care diferiţi profeţi îşi creează opera: „În ciuda lipsei sale de cultură metodică, Amos cultivă un stil îngrijit, simplu, alert, percutant, ale cărui cadenţe obligă cuvintele la sclipitoarea austeritate a fulgerelor ce dialoghează pe-ntuneric" (p. 1139); sau: „Stilul lui Naum e ca un ropot de harapnice: văzduhul tremură, adîncul se cutremură, vrăjmaşii se-ngrozesc şi pier, profetul jubilează într-un final de capodoperă vechitestamentară" (p. 1137). Prin prezenţa (e drept, insulară) a unor asemenea pasaje, receptorul tălmăcirii textului sfînt trăieşte, pentru un moment, impresia de a citi fragmente din opera lui Valeriu Anania. Întru totul vocea auctorială a traducătorului este omniprezentă şi copleşeşte textul asupra căruia se exercită, în sens pozitiv, însă, potenţînd, prin anumite comentarii personale, aspecte care altfel ar fi rămas, în genere, străine receptorului comun. Surprize similare ne sunt oferite şi în comentariile pe care Valeriu Anania le realizează în introducerea la *Cărţile Necanonice*. Astfel, dintre cele trei versiuni în limba greacă ale *Cărţii lui Tobit* pe care le avea la dispoziţie, restauratorul nu o preferă pe cea uzuală, tradiţională, dintr-un considerent de acum familiar: „spre deosebire de ediţiile româneşti de pînă acum, versiunea de faţă a optat pentru Codex Sinaiticus, care e mai bine redactat, într-un stil mai plin de nuanţe, în care trama epică se întregeşte şi capătă reliefuri prin conţinutul sufletesc al personajelor" (p. 1209). Desigur, doar teologul dublat de prozatorul Valeriu Anania ar fi optat pentru Codex Sinaiticus, rezultatul fiind o fluenţă a lecturării textului mai adecvată unei categorii mai ample de cititori. O observaţie relativ similară prin inedit şi nonconformism, dar care argumentează mobilul o r i z o n t u l u i d e a ş t e p t a r e pe care Valeriu Anania îl va fi luat mereu în considerare traducînd Vechiul Testament, se regăseşte în comentariul concluziv asupra *Cărţii lui Baruh*: „Cartea însă oferă prilejul unei lecturi agreabile şi reconfortante; La Fontaine o avea la inimă" (p. 1209).

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

Noul Testament, în comparaţie cu Vechiul Testament, este de o amplitudine poetică sensibil inferioară şi, în plus, se păstrează exclusiv în versiunea grecească originară, lipsind astfel eterna dispută a comparaţiei cu traduceri după o (inexistentă) variantă ebraică a unui „virtual" Text Masoretic. Aceste două realităţi determină ca studiul de faţă să acorde diortorisirii Noului Testament un spaţiu strict formal, de consemnare a unor direcţii auctoriale generale, cu doar cîteva exemplificări aplicate pe text. Traducerea Noului Testament nu este nici pe departe la fel de spectaculoasă, sub raport estetic şi al limbii literare, ca cea a Vechiului Testament, şi aceasta întrucît textele constitutive ale părţii secunde a Scripturii nu sunt, în sine, opere reprezentative pentru p o e z i a antică. Privind comparativ tălmăcirea Noului Testament de către Bartolomeu Valeriu Anania cu versiunile ediţiilor anterioare, se constată că literalitatea expresă şi explicită impune o cenzură drastică oricăror reformulări consistente ale paragrafelor biblice, astfel încît diferenţele „vizibile" sunt minime. În acest segment, Bartolomeu Valeriu Anania, privat de un „material de lucru" specific artistului, şi-a demonstrat cu prisosinţă erudiţia lingvistică şi cea teologică, după cum au demonstrat-o, cu deosebită acribie, studii de specialitate. Amintim, dintre acestea, pe cel al Pr. Conf. Stelian Tofană, *Ierarhul Bartolomeu Valeriu Anania – biblist*[4], care îşi propune analiza pe trei paliere, isagogic, exegetic şi exegetic-dogmatic, comentariile acestuia relevînd cu prisosinţă subtilităţile de ordin teologic în întîmpinarea cărora vine demersul traducătorului; şi, îndeosebi, pe cel al Aureliei Bălan-Mihailovici, *Noul Testament în Versiunea Bartolomeu Valeriu Anania*[5], un reper exhaustiv cu privire la nuanţele cele mai fine ale drumului pe care traducerea lui Valeriu Anania îl parcurge pornind la greaca veche, prin compararea cu ediţiile precedente, pînă la varianta actuală a limbii române.

Valeriu Anania însuşi, la data editării tălmăcirii proprii a Noului Testament (1993), declara, într-un interviu, referindu-se la un paragraf din Matei, dar cu o aserţiune ce poate fi generalizată, că atenţia i s-a concentrat asupra rigorilor nonliterare, într-o ierarhie programatică ce conduce către valenţele îndeosebi duhovniceşti ale propriului demers: „Aici e vorba nu numai de rigoarea filologică; aceasta nu face altceva decît să deschidă perspectiva teologică şi, prin ea, pe cea duhovnicească [...]"[6]. Dacă în restaurarea Vechiului Testament cuvîntul care se adresa cititorului îi aparţinea, nu arareori, şi artistului Valeriu Anania, în revizuirea Noului Testament răzbate, aproape exclusiv, glasul teologului adresîndu-se drept-credincioşilor. Simptomatică o considerăm, în această ordine de idei, şi critica severă pe care, cu acelaşi prilej, Valeriu Anania o aplica lui Gala Galaction pentru literaturizarea excesivă a propriei traduceri, „operă de autor" care se îndepărta

[4] STELIAN TOFANĂ, „Ierahul Bartolomeu Valeriu Anania – biblist", în *Logos Arhiepiscopului Bartolomeu al Clujului la împlinirea vîrstei de 80 de ani*, în *op. cit.*, p. 121-129.

[5] AURELIA BĂLAN-MIHAILOVICI, „Noul Testament în Versiunea Bartolomeu Valeriu Anania", în *Studii Teologice*, an XXXVII, nr. 4-6, 1995.

[6] Vezi „Sfînta Scriptură în limba română", în *op. cit.*, p. 91.

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

categoric de rigorile canonice ale unei diortorisiri „ortodoxe": „[...] l-a înflorit cu toate zburdălniciile marelui său talent literar, adoptînd copios parafraza şi colorînd lexicul cu termeni de savoare balcanică [...]. Opera sa este, fără îndoială, un monument de limbă literară românească, dar nu un text biblic propriu-zis, pe care să se poată face exegeză [...]"[7]. Pe de altă parte, a nu se înţelege că Valeriu Anania a ignorat complet, pe acest considerent, demersul din 1938 al predecesorului său. Doar că, paradoxal, l-a luat în considerare – şi chiar l-a preferat! – strict din punct de vedere al rigorii ş t i i n ţ i f i c e, acolo unde contextul a cerut-o, după cum o probează şi prima notă infrapaginală la *Epistola Sfîntului Apostol Pavel către Efeseni*: „În textul original, versetele 3-14 alcătuiesc o singură frază lungă, o perioadă cu multe complicaţii sintactice, inaccesibilă cititorului modern. Urmînd exemplul unor traducători străini şi români (printre care şi Galaction-Radu), textul de faţă segmentează perioada în cîteva fraze, asigurînd totodată unitatea şi succesiunea ideilor [...]" (p. 1676).

Maximul de „libertate artistică" pe care traducătorul şi-o acordă este aceea a „echivalenţei" vreunui lexem, cînd aceasta este cerută/permisă de sensul figurat: „În drumul, deseori dramatic, dintre cuvîntul original şi echivalentul său, se ascunde, de fapt, întreaga tensiune dintre denotaţie şi conotaţie"[8]. Dacă ne-am însuşi o speculativă observaţie cronologică, am putea constata că spiritul artistic, sever cenzurat în prima etapă a diortosirii Bibliei, s-a manifestat mai categoric în etapa secundă. După cum am putea afirma şi că „literaturizarea", atîta cît există, performată de Valeriu Anania asupra textului sfînt, este caracteristică textului ebraic şi aproape inexistentă în cazul textului strict creştin. Însă, mult mai corect ar fi să recunoaştem să Bartolomeu Valeriu Anania a înţeles a-şi valorifica harul şi erudiţia ţinînd seama de contextul şi specificul fiecăreia dintre secţiunile Scripturii în parte.

Introducerea la *Evanghelia după Matei* presupune aprecieri sintetice asupra autorului privit ca scriitor: „Matei este scriitorul echilibrului şi al armoniei, al înţelepciunii bine aşezate, al construcţiei solide şi al stilului sobru [...]. Gîndire ordonată, expresie fluidă, suflu epic, iată calităţile care îi conferă Evangheliei după Matei un anumit primat în preferinţele cititorilor" (p. 1459-1460). Atenţia de a menţiona calităţile literare ale Evangheliilor se va menţine şi în cazul următoarelor, dar caracterizările vor fi la fel de lapidare. Întru totul atenţia traducătorului este acum îndreptată către subtilităţile teologico-dogmatice ale textului, nu de puţine ori determinate de ambiguităţi lingvistice. Totuşi, reţinem trimiteri incidentale către literatura cultă, de genul: „Diavolul îi făcuse lui Iisus o întreită ofertă: pîinea, miracolul, puterea. Acest episod îi va inspira lui Dostoievski celebra Legendă a Marelui Inchizitor, din romanul *Fraţii Karamazov*" (p. 1464). Sub raportul limbii literare utilizate de traducător, constatăm, în general, menţinerea literalităţii, uneori,

[7] *Ibidem*, p. 93-94.
[8] *Ibidem*, p. 97.

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

însă, explicată/motivată prin note infrapaginale. Astfel, cuvîntul *obroc*, prezent în ediţiile anterioare, se regăseşte ca atare şi la Valeriu Anania, în ciuda caracterului său popular, datorită conotaţiei sale metaforice din cadrul versetului „nici aprinde cineva făclia şi o pune sub obroc" (5:15), indicată ca atare: „«Obroc» (sau «oboroc»): vas mare, de lemn, folosit ca unitate de măsurat cerealele; baniţă; mierţă; bănicior. Rar folosit în limba curentă, cuvîntul (de origine ucraineană) s-a încetăţenit în expresia biblică «a ţine lumina sub obroc» = a ascunde un adevăr sau o valoare spirituală" (p. 1465). Comentariul lingvistic al lui Valeriu Anania este şi un exemplu al influenţei pozitive, modelatoare, pe care religia o are asupra configuraţiei limbii literare. De asemenea, o altă menţinere a literalităţii se poate constata în cazul în care stăpînul „îl va despica în două" pe slujitorul nemernic „şi partea lui o va pune cu făţarnicii" (24:51), însă nota infrapaginală observă, din nou, valenţa figurată a expresiei: „Traducere literală. Expresia conotează o pedeapsă aspră, cum ar fi demiterea din dregătorie, separarea de trupul comunităţii căreia îi aparţine, dar şi separarea trupului de suflet (unul mergînd în pămînt, iar celălalt cu «făţarnicii»)" (p. 1489-1490). Ambele exemplificări sunt ilustrative pentru tensiunea dintre conotaţie şi denotaţie, căreia, de cele mai multe ori, Valeriu Anania i-a cedat, în Noul Testament, preferînd în text conotaţia, şi doar infrapaginal denotaţia. Tocmai acest „artificiu" al traducerii asigură însă posibilitatea ca versiunea Bartolomeu Valeriu Anania să fie prima ediţie românească ce se poate denumi „comentată", un indubitabil cîştig pentru lector.

Introducerea la *Evanghelia după Marcu* cuprinde o drastică sancţionare a lipsei calităţii estetice a redactării textului, dar, ca revers, şi relevarea o r a l i t ă ţ i i acestei scrieri, ce îi asigură unicitatea: „[...] Marcu e cel mai lapidar dintre toţi evangheliştii [...], nu are nici un fel de preocupare pentru arhitectura, dimensiunile sau proporţiile scrierii sale [...], nu acordă aproape nici o atenţie stilului în care-şi redactează opera. Din acest punct de vedere, comentatorii sunt de acord că scrierea, în mod cert, nu este şi o operă literară. Textul are, în schimb, cum s-ar spune, toate calităţile defectelor lui. Din toate evangheliile, el e cel mai viu, mai direct, mai deschis, mai spontan, mai sincer, în contact mai intim cu realitatea imediată. Dacă episoadele sunt scurte, în schimb ele sunt foarte vii, iar viaţa lor se întemeiază tocmai pe ceea ce pare lipsă de rafinament stilistic [...]" (p. 1496). Remarcabil este efortul constant al tălmăcitorului de a releva şi grila strict literară de lectură a textului, chiar şi acolo unde aceasta se regăseşte mai degrabă tangenţial. În introducerea la *Evanghelia după Luca* se constată, în schimb, faptul că textul tradus oferă certe satisfacţii literatului Valeriu Anania, într-o caracterizare ce pare a fi aplicată propriei metode de lucru: „Evanghelia a treia este opera unui autor foarte instruit, cu o bogată cultură generală şi înzestrat cu arta de a scrie frumos [...]. Luca este nu numai un stilist al limbii elene, dar şi un spirit de mare finеţe, eleganţă, sobrietate, întotdeauna atent la nuanţele şi implicaţiile cuvîntului [...]. Separă segmentele, le compară şi le confruntă, le supune unor riguroase criterii estetice şi literare, omite ceea ce crede el că îngreuiază lectura sau nu prezintă

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

interes deosebit sau nu se acordă cu planul general sau exprimă tonuri prea severe ori de-a dreptul nedelicate la adresa unor personaje. În acelaşi timp, el introduce propriile sale completări sau nuanţe, fie pentru un spor de limpezime sau credibilitate, fie pentru eleganţa însăşi a stilului literar, un stil care face din Evanghelia a treia o capodoperă a genului" (p. 1518). Substituind „Evanghelia a treia" cu „Sfînta Scriptură", pasajul poate fi oricînd o recenzie plină de acurateţe şi concizie a traducerii semnate de Bartolomeu Valeriu Anania.

Constatăm, în cuprinsul acestei Evanghelii, şi o concesie făcută conotaţiei, prin aceea că traducătorul ia iniţiativa de a introduce în text, pur episodic, sensul figurat al unui cuvînt, în contextul în care Iisus vorbeşte despre sine: „Iată, Eu scot demoni şi fac vindecări şi astăzi şi mîine, şi a treia zi mă împlinesc" (13:32). În ediţiile precedente, Iisus îşi termina fraza prin literalul „mă voiu sfîrşi" (1914, p. 1424) sau „voi sfîrşi" (1936, p. 1186). Valeriu Anania îşi argumentează tălmăcirea infrapaginal: „Literal: a treia zi sfîrşesc, dar cu înţelesul mai bogat că, prin moartea şi învierea Sa, Iisus a făcut tot ceea ce Şi-a propus să fac. Şi-a încheiat misiunea, rotunjindu-Se pe Sine în propria Sa operă" (p. 1540). Glasul aparţine, desigur, teologului, iar modificarea textului nu este cerută de imperative stilistico-literare, ci pur dogmatico-duhovniceşti. Tot episodic, întîlnim şi reiterarea atenţiei acordate în relevarea ironiei divine, însă tot cu scopul de a evidenţia o învăţătură dogmatic-moralizatoare; Iisus, adresîndu-se fariseilor din templu: „Nebunilor! Oare nu cel ce a făcut partea din afară a făcut-o şi pe cea dinlăuntru? Dar daţi-le milostenie pe cele dinlăuntrul vostru şi, iată, toate vă sunt curate!" (11:40-41). „Text dificil prin ambiguitate intenţionată. Faţă de enunţul sobru şi direct din Mt. 23:26 («Curăţă întîi partea dinlăuntru a paharului şi a blidului, pentru ca şi cea din afară să fie curată»), în textul şi contextul lui Luca pare a fi şi o notă de ironie: fariseii sunt invitaţi să se debaraseze de «răpirea şi viclenia» dinlăuntrul fiinţei lor, dar invitaţia vizează şi maniera în care ei obişnuiesc să mimeze facerea de bine" (p. 1536), explică Valeriu Anania. În introducerea la *Evanghelia după Ioan*, Valeriu Anania remarcă sărăcia lexicală a redactării acesteia, dar o preamăreşte pentru superioritatea sa teologică, interesul restaurării fiind astfel programatic fixat.

După cum am precizat anterior, c r e a ţ i i l e lingvistice originale, în decursul traducerii şi revizuirii Noului Testament, sunt sensibil mai puţine şi mai puţin spectaculoase, în comparaţie cu Vechiul Testament. Ceea ce se poate releva sunt vagi reformulări ale lui Valeriu Anania, fără însă a se îndepărta esenţial de versiunile precedente, pure nuanţări ale expresiei tradiţionale. De exemplu, în Faptele Apostolilor, îngerul Domnului i se arată lui Moise „în flacăra unui rug aprins" (7:30, p. 1592), ediţiile anterioare preferînd „arhaicul metaforic" „în para focului rugului" (1914, p. 1479) sau literalul (indicat şi de Anania) „în flacăra focului unui rug" (1936, p. 1244), opţiunea lui Valeriu Anania putînd fi, eventual, explicată şi speculativ, printr-o subliminală trimitere la mişcarea „Rugul aprins", al cărei membru – pasager – fusese el însuşi. Similar, o altă minimă reformulare o constituie „figura de stil" (după cum traducătorul însuşi se exprimă) din Epistola

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

Sfîntului Apostol Pavel Întîia către Corinteni: „Şi aceasta spre folosul vostru o spun, nu ca să vă întind laţul, ci spre buna rînduială şi spre alipirea, fără abatere, spre Domnul" (7:35, p. 1646), antecesorii traducînd prin sintagmele cel puţin la fel de uzuale „nu ca să vă pun vouă cursă" (1914, p. 1532) sau „nu ca să vă întind o cursă" (1936, p. 1299). Arareori Valeriu Anania propune versiuni inedite, dar şi în aceste cazuri rarisime se grăbeşte să motiveze şi să argumenteze evidentul efect stilistic creat de propria tălmăcire pe literalitatea originarului. În Apocalipsa Sfîntului Ioan Teologul se regăseşte următoarea formulare: „iar glasul pe care l-am auzit era ca al ţiteraşilor ţiterindu-şi ţiterele" (14:2, p. 1765); de comparat cu: „... alăuturi zicînd cu alăutele lor" (1914, p. 1638); „celor ce cîntă cu alăutele lor" (1936, p. 1405). Nota infrapaginală păleşte ca importanţă şi devine pur subsidiară faţă de reuşita stilistică din traducerea textului: „Traducere oarecum forţată, dar foarte literală şi numai pentru a reda jocul de cuvinte al originalului [...]" (p. 1765).

Mai spectaculoasă este, poate, o reformulare consistentă, care, în mod strict aparent, introduce o nouă semnificaţie, nuanţată în conformitate cu – pentru a ne exprima eufemistic – „sincronizarea la mentalitatea şi cutumele contemporane". Este însă doar un a p a r e n t efort de actualizare, de „înnoire", eruditul cărturar oferind o abundentă notă infrapaginală care demonstrează că sensul propus de el este parte intrinsecă a semantemului originar grecesc, realitate lingvistică generoasă şi anticipativă, din care traducătorul, cu umilinţă, a „cules" doar, a „prenoit" ceea ce era mai adecvat contextului de astăzi. Concret, în Epistola Sfîntului Apostol Pavel către Efeseni întîlnim următorul verset concluziv: „Dar şi-n ceea ce vă priveşte, fiecare din voi să-şi iubească femeia ca pe sine însuşi, iar femeia să-i dea bărbatului cinstire" (5:33, p. 1680). Ediţiile precedente traduseseră literal, respectînd strict sensul propriu, denotativ, al cuvîntului grecesc, de unde femeia nu trebuie să îi acorde bărbatului „cinstire", ci „femeia să se teamă de bărbat" (1914, p. 1564; 1936, p. 1332). Cu un rar rafinament al nuanţelor – şi cu deosebit tact – restauratorul lămureşte deopotrivă virtuala acuză de „discriminare", la adresa Sfintei Scripturi, din partea feminismului, cît şi de „iniţiativă nefondată textual" în ceea ce priveşte propria traducere: „În versiunile curente româneşti, «iar femeia să se teamă de bărbat», verbul «a se teme» îl traduce exact pe grecescul *fovéo*, dar textul în sine, folosit şi în cult (Apostolul de la slujba cununiei), provoacă reacţii inconfortabile în mentalitatea socială modernă, iar aceasta din pricină că nu e înţeles şi aplicat în interiorul analogiei Hristos-Biserică, adică iubire-supunere. Ceva mai sus (v. 21) se vorbeşte de «frica lui (faţă de) Hristos»; Celui ce iubeşte îi răspundem nu numai cu iubire, dar şi cu teamă respectuoasă, ca Unuia care o inspiră şi o merită. Mai nou, o seamă de filologi biblici (Morish) au constatat că verbul *fovéo* este folosit uneori în Sfînta Scriptură în locul lui *frontízo* = «a se îngrijora», «a se îngriji» de cineva, «a fi preocupat» de o anume persoană, dar şi în locul lui *sévomai* = «a onora», «a venera»" (p. 1680). Impresia acută este că vocea auctorială nu e, aici, nici atît a teologului şi nici a lingvistului, ambii de o inefabilă

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

delicateţe, ci, infraraţional, a o m u l u i Valeriu Anania, mereu atent la lumea căreia îi dedică şi îi propune propria î n d r e p t a r e a textului sfînt.

În acest context, considerăm oportun a menţiona faptul că Bartolomeu Valeriu Anania, pe deplin conştient de responsabilitatea enormă pe care şi-o asumă cu revizuirea substanţială a traducerii Sfintei Scripturi, nu omite a indica, printr-o „umilă" notă infrapaginală, pierdută în cuprinsul atîtor alte mii, că sugestia unui asemenea demers teologic, lingvistic, artistic şi, îndeosebi, duhovnicesc, se regăseşte în chiar textul sfînt, care transcrie Vocea revelată a divinităţii. În Faptele Apostolilor întîlnim următorul episod esenţial: diaconul Filip, sfătuit de îngerul Domnului, ia calea de la Ierusalim către Gaza, cale prezumtiv pustie, unde întîlneşte, însă, un etiopian ce îl citea pe profetul Isaia. Acţiunea următoare a lui Filip este o anticipaţie a tuturor restaurărilor Cuvîntului revelat şi, desigur, implicit şi îndeosebi a celei „tălmăcite" de Bartolomeu Valeriu Anania:

> „Iar Duhul i-a zis lui Filip: «Apropie-te şi te alipeşte de careta aceasta». Şi Filip a alergat şi l-a auzit citindu-l pe profetul Isaia şi i-a zis: «Înţelegi tu oare ce citeşti?» Iar el a zis: «Cum aş putea-o, dacă nu mă va călăuzi cineva?»" (8:29-31, p. 1594).
> „Text fundamental pentru lectura Sfintei Scripturi. De aici, trebuinţa tot mai acută, în zilele noastre, a unor ediţii biblice adnotate sau comentate" (p. 1594).

Orice cale pustie, astăzi, poate afla oricînd un prezumtiv lector al Sfintei Scripturi, care, cu toată bunăvoinţa sa, ar putea sfîrşi în pustiu, în absenţa comentariilor unui erudit traducător, alături de care să îşi continue călătoria în universul cuvintelor ce purced din Cuvînt.

În numeroasele introduceri ale lui Valeriu Anania la cărţile care alcătuiesc Noul Testament, cărţi în bună măsură redactate de Apostolul Pavel, cititorul resimte interesul sensibil al tălmăcitorului în a afla profilul personal al o m u l u i care stă în spatele unei neostoite activităţi de o viaţă în a propovădui Cuvîntul Domnului. Cuvintele aparţinînd lui Pascal, pe care Valeriu Anania le citează pentru a caracteriza modalitatea fascinantă în care Apostolul Pavel îşi redactează Epistola către Romani, i se potrivesc, deopotrivă, diortositorului aflat, la distanţă de două milenii, într-o postură similară cu a deconcertantului Apostol: „Cînd vezi stilul acesta natural, eşti mirat şi cucerit, căci te aşteptai să vezi un autor şi afli un om" (p. 1621).

Bibliografie

Apocalipsa Sfîntului Ioan. Traducere, introducere şi note de Bartolomeu Valeriu Anania, cu ilustraţii de Albrecht Dürer, Editura Paralela 45, Cluj-Napoca, 2001.

Atelier biblic. Caiete de lucru, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2003.

Bălan-Mihailovici, Aureliei, „Noul Testament în Versiunea Bartolomeu Valeriu Anania", în *Studii Teologice*, an XXXVII (1995), nr. 4-6.

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)

Biblia adică *Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi şi a Celei Nouă*, tipărită în zilele Majestăţii sale Carol Regele României în al 49 an de slăvită domnie, Ediţia Sfîntului Sinod, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1914.

Biblia sau Sfînta Scriptură, tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfîntului Sinod, Societatea Biblică Interconfesională din România, Bucureşti, 1992.

Biblia sau Sfînta Scriptură, Ediţie jubiliară a Sfîntului Sinod, tipărită cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte †Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Versiune diortosită după Septuaginta, redactată şi adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2001.

Canonul cel Mare al Sfîntului Andrei Cretanul, În diortorisirea Arhiepiscopului Bartolomeu, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2004.

Cartea lui Iov, Editura Anastasia, Bucureşti, 1996.

Cartea profetului Daniel şi cărţile celor doisprezece profeţi mici, Editura Anastasia, Bucureşti, 2000.

Cartea profetului Ieremia, Editura Anastasia, Bucureşti,1999.

Cartea profetului Iezechiel, Editura Anastasia, Bucureşti, 2000.

Cartea profetului Isaia, Editura Anastasia, Bucureşti, 1999.

Cîntarea Cîntărilor, Studiu introductiv de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Traducere din limba ebraică, note şi comentarii de Ioan Alexandru, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977.

Cîntarea Cîntărilor, Editura Anastasia, Bucureşti, 1998.

Cubleşan, Constantin, *Curs introductiv de estetică generală*, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2002.

Logos Arhiepiscopului Bartolomeu al Clujului la împlinirea vîrstei de 80 de ani, Ediţie îngrijită de arhid. Ştefan Iloaie, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2001.

Noul Testament, Versiune revăzută, redactată şi comentată în colecţia „Biblia comentată", Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1993 [Ed. a II-a, 1995].

Otto, Rudolf, *Sacrul. Despre elementul iraţional din ideea divinului şi despre relaţia lui cu iraţionalul*, În româneşte de Ioan Milea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996.

Pentateuhul sau cele cinci cărţi ale lui Moise, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1997.

Poezia Vechiului Testament: Cartea lui Iov, Psaltirea, Proverbele lui Solomon, Ecclesiastul, Cîntarea Cîntărilor, Plîngerile lui Ieremia, tipărită cu binecuvîntarea şi prefaţa Prea Fericitului Părinte †Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, versiune revizuită după Septuaginta, redactată şi comentată de Bartolomeu Valeriu Anania, în colecţia „Biblia comentată", Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2000.

Psaltirea profetului şi regelui David, Editura Arhidiecezană, Cluj-Napoca, 1998.

BDD-A19562 © 2011 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:52 UTC)